

ישראל ומצרים: שותפות אסטרטגית, ריחוק אזרחי?

מאמר במסגרת סדרת פרסומים על
יחסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש

השגריר (בדימוס) ד"ר חיים קורן

נובמבר 2018

ישראל ומצרים: שותפות אסטרטגית, ריחוק אזרחי?

השגריר (בדימוס) ד"ר חיים קורן*

נובמבר 2018

א. מבוא

מצרים עוברת תהליכים פוליטיים-חברתיים אינטנסיביים כחלק מהטלטלה האזורית אותה עובר המזרח התיכון מאז תחילתו של "האביב הערבי" ב-2011. לאחר פרק קצר וכושל בשלטון של תנועת האחים המוסלמים ונציגם מחמד מורסי, סימנה עלייתו של עבד אל פתאח א-סיסי לשלטון מאמץ להשיב את היציבות למצרים תוך התחשבות בזעזועים שהיא עברה בשנים האחרונות – ההתמודדות בזירות הביטחון והכלכלה, והניסיון לשוב לתפקוד משמעותי במערכת האזורית והבינלאומית. הנשיא א-סיסי החליט להתמודד עם האתגרים הניצבים בפני העם המצרי בעזרת הגדרה מחדש של תפיסת הביטחון הלאומי של מצרים, וזאת תוך הישענות על שני עוגנים מרכזיים: חתירה לביטחון ויציבות, ושיפור הכלכלה המצרית.

מטרת מאמר זה היא לתאר את מערך היחסים בין ישראל ומצרים, בדגש על השנים שמאז מהפכת ינואר 2011, לבחון את הפוטנציאל לשיתוף פעולה בין המדינות ואת שיתוף הפעולה הקיים. המאמר יבחן את ההתייחסות לנושא בישראל ובמצרים גם יחד, וידון בהשפעה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני על מימוש הפוטנציאל לשיתוף פעולה בין שתי המדינות.

מכאן גם ייגזר מבנה המאמר. תחילה יוצג הפוטנציאל לשיתוף פעולה בין ישראל ומצרים על בסיס היחסים הבינלאומיים (הדו-צדדיים) ביניהן ולאור מעמדן בזירה האזורית, ותיבחן השאלה האם קיימת אפשרות לפיתוח פוטנציאל זה ובאילו תחומים. לאחר מכן יוצג שיתוף הפעולה שכבר מתקיים בין המדינות בתחומים השונים, ולבסוף תיבחן השפעתו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני על שיתוף הפעולה הישראלי-מצרי ועל הקשיים במימוש הפוטנציאל שביחסים.

המחקר מבוסס בעיקר על פרסומים בתקשורת ועל הניסיון האישי שלי. "החוויה המצרית" שלי כללה תצפית משתתפת – שיטת מחקר מוכרת במדעי החברה – בעמדת השגריר. בנוסף, מסתמך המאמר על הניסיון שצברו (ושחלקו פורסם) אישים אחרים שהיו מעורבים ביחסי מצרים-ישראל, ועל ראיונות שניתנו לי (וטרם פורסמו). לצד הקשיים באיתור מקורות כתובים רלבנטיים, קיים היתרון של המגע הבלתי-אמצעי עם המעורבים בתחום והחשיפה לחומר רב בנושא (הגם שלא פורסם). הדבר מאפשר גיבוש של תמונה נכונה לזמנה, אם כי כזו שעלולה להיות מושפעת גם מהטיות של המחבר עצמו.

ב. הפוטנציאל לשיתוף פעולה בין ישראל ומצרים

1. התחום המדיני-ביטחוני

כנגזר מחתירתו של א-סיסי להגביר את הביטחון והיציבות הפנים-מצרית, עוצבה במצרים תפיסת ביטחון חדשה והוחלט על שינויים במספר יעדי מדיניות. השינוי המהותי והחשוב ביותר קשור להגדרה מחדשת של אויב, יריב, שותף, ובן ברית. האויב של מצרים היום הוא, בראש ובראשונה, ארגוני הטרור (האחים המוסלמים, דאעש, אל-קאעדה ארגונים סלפים, ואף תנועת החמאס שהוגדרה כארגון טרור על ידי המצרים בפברואר

* השגריר (בדימוס) ד"ר חיים קורן שימש כשגריר ישראל במצרים בין השנים 2014-2016 וכשגריר ישראל הראשון בדרום סודאן. מאמר זה נכתב במסגרת פרויקט "יחסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש" של מכון חיתונים.

(2015). בשל העובדה שהחמאס שולטת בעזה, הגובלת בסיני, מאופיין היחס המצרי לחמאס בחשדנות. לצד ההתנגדות הנחרצת לפן הטוריסטי של התנועה (שבו נלחמים המצרים), יש הבנה שהיא חלק מהעם הפלסטיני, ולכן, לעתים, תנועת החמאס היא בחזקת יריב (ולא אויב), שניתן לנסות ולקדם עמו מהלכים (גם בגזרה הדו-צדדית, המצרית-חמאסית, וגם במישורים הפנים-פלסטיני והפלסטיני-ישראלי). שינוי משמעותי נוסף במדיניות המצרית מתבטא בכלי המרכזי בו בוחרת מצרים להשתמש למלחמה בטרור וקידום היציבות האזורית האסטרטגית והכלכלית, שהוא חתירה לשיתוף פעולה אזורי – במיוחד עם ערב הסעודית, איחוד האמירויות, ירדן, ישראל ומרוקו.

האויבים של מצרים הם גם אויביהם של ירדן, איחוד האמירויות, ערב הסעודית, וישראל, וכך הולכת ונוצרת קואליציה דה-פקטו בין המדינות למול אויבים אלו. ממשל אובמה, שהתנה את הושטת הסיוע למצרים בהמשך פיתוח חברה אזרחית, בפעולה אקטיבית להגברת הדמוקרטיזציה ובשיפור מצב זכויות האדם, התנגד להכרה של המשטר המצרי בתנועת האחים המוסלמים כארגון טרור וראה בתנועה זו חלק לגיטימי מהחברה המצרית שצריך להיות שותף לתהליך הפוליטי במדינה. תפיסה זו גרמה לחיכוך בלתי פוסק בין מצרים לארה"ב, ולאיומים אמריקאים בסנקציות וקיצוץ סיוע, והדבר הוביל לעוינות מצרית כלפי ממשל אובמה. עוינות זו, או למצער, אי-הבנת המדיניות האמריקנית והתנגדות לה, באה גם מצד שותפות הקואליציה האחרות: ירדן, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, שהתנגדו בתוקף להסכם הגרעין אותו הובילה ארה"ב עם איראן, שנתפסת בעיניהן כאויב מאיים ומסוכן. חילופי הממשל בארה"ב והגישה השונה בה נוקט הנשיא טראמפ הן כלפי איראן והן כלפי המדינות הסוניות, טומנים בחובם פוטנציאל לשיתוף פעולה ישראלי-מצרי בגיבוש מדיניות אנטי-איראנית ופרו-סעודית ותיווך גישה זו אל הממשל האמריקני.

מתוקף הרצון המצרי לקדם יציבות אזורית ושותפות עם מדינות שכנות, יכולה מצרים למלא תפקיד מרכזי בתהליך השלום עם הפלסטינים, כפי שעשתה לאורך השנים, ואף ביתר שאת. מציאת הנוסחה שתאפשר לרשות הפלסטינית ולחמאס לעבוד כיחידה אורגנית מאוחדת לאורך ימים (הפיוס הפנים-פלסטיני), תאפשר למצרים לסייע לישראל בהנמכת רף הדרישות הפלסטיניות בחלק מהסוגיות ובגיוס תמיכה לפתרונות אפשריים בעולם הערבי, כמו גם לתת גיבוי לווייתורים פלסטיניים, אם יעשו כאלה בעתיד (בתהליך השלום בין ישראל והפלסטינים). בראייה המצרית, על ישראל יהיה להידרש ל"מטריה הערבית" שתוביל מצרים (ושתגבה את הווייתורים הפלסטינים בנושאי הליבה: ירושלים, התנחלויות, גבולות). ישראל מצדה, תתבקש "לעייין" ביוזמה הערבית ואחר כך לדון בה עם גורמי הליגה הערבית בראשות מצרים.¹ מכאן נובעת החשיבות לשיתוף פעולה מצרי עם ישראל. על ישראל להיות ערנית לשינויים האזוריים ולתפקיד המרכזי של מצרים בקידום תהליכים במזרח התיכון. מצרים רוצה למצב עצמה "כמבוגר האחראי" באזור, ולהצליח לעצב את מעמדה ועוצמתה האזוריים גם על ידי קידום משא ומתן ישראלי-פלסטיני, תוך כדי גיוס תמיכה כללית במהלך בקרב העולם הערבי, מתן לגיטימציה לווייתורים הפלסטיניים, ולחץ על ישראל להתגמש בנקודות אחרות. מכל מקום, בתמונת הכוחות הפועלים באזור להשגת הסכם עם הפלסטינים, דומה כי יחסי ישראל-מצרים מהווים את אחד הצירים המבטיחים ביותר לסיוע להשגת הסכם כזה, אם בכלל, ומיצובה המרכזי של מצרים מהווה אישוש לתפקידה החשוב באזור ומסייע לה בצבירת עוצמה פוליטית במזרח התיכון.² מעורבות מצרים בניסיונות ההרגעה, הפישור וההסדרה בין ישראל והחמאס היא חיונית ולא ניתן להתקדם בלעדיה. החשיבה המצרית, להפוך את התיווך הטקטי למהלך אסטרטגי טרם הגיעה להבשלה, אך הכוונה קיימת.

מלבד בנושא קידום היחסים ותהליך השלום בין ישראל והפלסטינים, למצרים וישראל יש אינטרסים משותפים גם בקידום היציבות בעזה ובחצי האי סיני. מרחבים אלו מהווים כר נרחב לשיתוף פעולה ביטחוני בין ישראל ומצרים, ולמלחמה משותפת בטרור. אם כן, הפוטנציאל לשיתוף פעולה מדיני-ביטחוני בין ישראל ומצרים ניכר בכל הקשור לניהול המרחב של עזה וההתמודדות עם תנועת החמאס, התמודדות עם ארגוני הטרור באזור, ובייחוד במרחב חצי-האי סיני, קידום תהליך השלום עם הפלסטינים, שיתוף פעולה אל מול הממשל האמריקאי, ושיתוף פעולה מדיני-ביטחוני-מודיעיני בהתמודדות האזורית בין מדינות ערב המתונות/סוניות לבין איראן וגרורותיה.

¹ ראו למשל את ניתוח היוזמה הערבית ומשמעותיה במציאות האזורית של 2010 אצל: אלי פודה, "ישראל ותוכנית השלום הערבית-החמאס היסטורית אפשרית?" בתוך אפרים לביא (עורך), *ישראל ויוזמת השלום הערבית*, (תל אביב: אוניברסיטת ת"א, 2010), עמ' 67-94. השינוי האזורי המשמעותי בשנים האחרונות יוכל אולי לאפשר שימוש ביוזמת השלום הערבית לקידום שיתוף פעולה דו-צדדי ורב-צדדי עם מצרים.

² חיים קורן, "מצרים והעולם הערבי-מנהיגות חמקמה?" בתוך שאול שי (עורך), *מצרים על פרשת דרכים: שבע שנים לאחר מהפכת האביב הערבי*, (הרצליה: המרכז הבינתחומי הרצליה, מרץ 2018), עמ' 19-25.

2. התחום האזרחי

בקרב חלק מהציבור הישראלי קיימת עדיין תהייה, לאחר ארבעה עשורים של שלום, האם חלחלה הנורמליזציה אל הציבור המצרי והאם יסכין לקבל בהדרגה את שכנתו כחברה וכמדינה מן המניין, אשר ניתן לחיות עמה בשכנות טובה, לאחר ההתגברות על המשקעים ההיסטוריים בין המדינות.

השלטון המצרי עדיין משפיע באופן משמעותי על עמדות הציבור, גם לאחר התהפכות של השנים האחרונות, ועל כן יש משמעות ציבורית למדיניות הגלויה והסמויה בה הוא נוקט. עם זאת, הגיל הצעיר של רוב אוכלוסיית מצרים, יחד עם ההתפתחויות הטכנולוגיות חסרות התקדים והאפשרות להיחשף לעולם גם ללא מתווכים, מאפשרים לחלקים נרחבים באוכלוסייה ללמוד על ישראל משפע המידע הזמין ומבלי להיצמד לטרמינולוגיה ומשקעים של דורות מבוגרים יותר.

התמורה המדינית האזורית בשנים האחרונות היא כה משמעותית, הן בשינוי המשטרים בתוך המדינות והן בעיצוב מחדש של מערך הכוחות והבריתות האזורי, עד כי מתחילה להיווצר מציאות חדשה. לראשונה ניתן לשאוף להשפעה הדרגתית של הממשל על האוכלוסייה באשר לנחיצות ולחשיבות של שיתוף הפעולה עם ישראל, בגיבוי מדינות ערביות סוניות נוספות. להלן סקירה של מספר תחומים בהם קיים פוטנציאל לשיתוף פעולה כזה:

שיתוף פעולה מדעי ורפואי

בתחומי המדע נעשו ניסיונות להגיע למיזמים משותפים ולחילופי משלחות ומידע, אך עד כה לא נחל התחום הצלחה רבה. היו מספר ניסיונות לשיתופי פעולה בתחום הרפואה שלא הניבו עדיין תוצאות. לאחרונה העלה רופא ישראלי רעיון להקמת בנק משותף ישראלי-מצרי להשתלות איברים, שיאפשר שיתוף פעולה מציל חיים לשני הצדדים ויקל על התלות של שני הצדדים בבתי חולים מרוחקים יותר באירופה. אלו הן רק דוגמאות הממחישות את הפוטנציאל הקיים בתחומים אלו, אשר טרם התגבש והתממש.

קשרי תרבות

תחום זה מבטא באופן בולט ביותר את הפוטנציאל לשיתוף פעולה ישראלי-מצרי ואת התלות של מימוש בטיב היחסים המדיניים. אחת לשנה מתקיים יריד הספר בקהיר ונמשך מספר שבועות. היריד מושך אליו סופרים, אינטלקטואלים וסטודנטים רבים. מתקיימים בו סימפוזיונים, ומציגים בו מיטב בתי הוצאה המצריים והערביים. את היריד פוקדים מאות אלפי מבקרים מדי שנה. מאז 1983, השנה בה השתתפה ישראל בפעם האחרונה ביריד, שלטונות מצרים אינם מאפשרים השתתפות ישראלית, לטענתם בשל סיכונים ביטחוניים, עקב החשש מפעולות מחאה כתוצאה מהנוכחות הישראלית (הסיבה האמתית היא כנראה התחושה המצרית שטרם הבשילו התנאים לשיתוף פעולה ביריד זה). ניסיונות להציג במצרים תערוכות ציור של אמנים ישראלים ופולסטינים, להביא את הפילהרמונית הישראלית לקהיר, ולהביא את המנצח יוסף א-סיסי (אין קשר לנשיא) לנצח על הפילהרמונית בתל אביב – לא יצאו כולם אל הפועל.

סוכני נסיעות מצריים הביעו לא אחת את רצונם בפניי להגביר את השיווק הבינלאומי של מצרים כמוקד תיירות, תוך אפשרות לקדם חבילות תיור שכוללות את ישראל ומצרים. בנוסף, החלטת ממשלת מצרים מ-2017 לשפץ על חשבונה את מתחם בית הכנסת היהודי באלכסנדריה (נבי דניאל) חשובה לכשעצמה, ומהווה ניסיון הנחלת מודעות והכרה בחשיבות הקהילות היהודיות כחלק ממורשת מצרים. תחום התרבות יכול לתרום רבות להבנה וקירוב לבבות, אך המשטר המצרי עודנו מתמודד עם החשש שחלק מהציבור המצרי יתקשה לקבל התקרבות מואצת מדי בין העמים בתחום זה, ומעדיף לנהוג בזהירות ואורך רוח.

3. התחום הכלכלי

הנהגת שיטות חדשות ויעילות להעברת סחורות בין ישראל למצרים מהווה דוגמה לפיתוח הפוטנציאל שנובע מעצם קיומם של הסכם השלום ומעברי גבול המסוגלים לאפשר העברת סחורות כזו. הפוטנציאל הכלכלי הגלום בפתיחת השוק המצרי לתוצרת ישראלית הוא עצום.

בתחום התיירות והתעסוקה קיים פוטנציאל רב שאינו מנוצל כעת כלל. העצירה הכמעט-מוחלטת של מעבר אזרחים מצריים לישראל וכניסתם לעבודה כאן, מהווה חסם אשר פוגע בתעשיית התיירות בשני אופנים. מחד, היעדר תיירות מצרית שיכולה להגיע למקומות הקדושים בארץ, ומאידך, קליטה של עובדים מצריים בתעשיית התיירות בארץ, אשר יכולים להחליף עובדים זרים אחרים, בהתאם לדפוס המוצלח של קליטת עובדים ירדנים במלונות באילת.

תחומי שיתוף פעולה פוטנציאליים נוספים כוללים פיתוח תשתיות, חקלאות ואנרגיה (בעיקר בכיוון של מיזמים משותפים להתפלת מים, שתתחרונה עם המחירים הזולים יותר שמציעה סין, על ידי הדגשת האינטרסים האזוריים והתאמת הפרויקטים למאפיינים מקומיים, בהם צברה ישראל ידע רב), פיתוח מקורות אנרגיה חלופיים לגיוון המשאבים באזור, המלחמה במדבור ההולך ומתפשט באזורנו, שיטות השקיה, ניהול מושכל של משקים חקלאיים, תשומות חקלאיות והאינטרס המשותף בהגנה ופיתוח שכיות הטבע בים האדום.

בשיחות עם שרים מצריים הועלתה לא אחת האפשרות שישראל תעניק סיוע למצרים בתחום התפלת המים. לדעת המצרים זהו פרויקט יקר, ומספר דמויות ציבוריות במצרים יצרו זיקה שלילית בין ניצול מי הנילוס להתפלה, כאילו האחד בא על חשבון השני. אשר לאפשרות שיתוף פעולה בתחום האנרגיה סולארית, המצרים הדגישו כי סין כבר פועלת בהקשר זה במצרים באופן ניסיוני (באזור ע'רדקה) ובעלות נמוכה הרבה יותר מזו שהמומחים הישראלים יכולים להציע. במקרה זה, היעדר שיתוף פעולה הוצג על ידי המצרים כשיקול עסקי ולא כנגזרת של היחסים המדיניים.

שיתוף פעולה בין ישראל למצרים מתפתח בתחום האנרגיה, בעיקר בנושא הגז הטבעי. שדות הגז הימיים תמר ולווייתן מאפשרים העברת גז מישראל למצרים כבר בטווח הקצר (ישראל כבר חתמה עם ירדן על הסכם העברת גז ל-15 שנה). שדות הגז שהתגלו במזרח אגן הים התיכון, הרצון לנצל אותם ולייצא את הגז לאירופה, מחייבים פיתוח תשתיות ומקדמים שיתוף פעולה מדיני-כלכלי בין מצרים, ישראל, קפריסין ויוון.

ג. שיתוף הפעולה הקיים בין ישראל למצרים

1. התחום המדיני-ביטחוני

כתוצאה מתפיסת הביטחון החדשה שהביא עמו משטרו של א-סיסי, חוזקו מוסדות המדינה (באמצעות כינון פרלמנט, קיום בחירות וגיבוי מערכת המשפט) והורחבו האפשרויות למתן ביטוי למגזרי אוכלוסייה שונים. האכיפה השלטונית על אויבי המשטר (בעיקר בנושאי טרור והסתה) גברה, ולצידה גם הקריאה לאחדות חברתית ולאומית (לדוגמא: "חיבוק" הקופטים). צעדים אלה נעשו תוך הבהרת הקשיים הכלכליים וניסיון לשרטט אופק לעתיד אשר כולל ייזום פרויקטים גדולים, נוסח הרחבת תעלת סואץ, באופן שיאפשר העסקת עובדים בקנה מידה נרחב.

ביחסה של מצרים לישראל חל שינוי בולט מתקופת כהונתו של מורסי כנשיא מצרים לתקופת א-סיסי. על אף שמשטרו של מורסי לא ניתק את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל, הוא שאף לצמצם ככל הניתן וייתכן שביקש להמתין לשעת כושר כדי לנתקם מבלי לקומם עליו את המערכת הבינלאומית. לעומתו, א-סיסי רואה בישראל שותף אזורי שאת העוינות כלפיה (שעדיין קיימת בקרב פלח לא מבוטל של הציבוריות המצרית) עליו למזער בהדרגה ובצעדים קטנים ומדודים. לכן, יוצא הנשיא המצרי מדי פעם בהצהרות חיוביות ומתונות שאינן מסתירות את שיתוף הפעולה עם ישראל, גם בעצרות המתקיימות ברוב עם. מתנגדים חריפים לישראל מצויים בחוגי הנאצריסטים, בקרב תומכי תנועת האחים המוסלמים ואף בקרב האינטלקטואלים הליברלים. יחד עם זאת, לא כל האינטלקטואלים עשויים מקשה אחת. יש ביניהם לא מעט שעמדתם נעה בין אי-שלילת ישראל לכאלה התומכים בקשר עמה, ובודדים אף מצהירים על כך בגלוי (ומוכנים לשלם מחיר על כך).³ בהקשר זה, ניתן להבחין בשוני בולט בין המצב כיום לתקופת שלטונו של מבארכ. ביטוי לכך מצוי בדבריו של פואד עג'מי, חוקר אמריקני ממוצא לבנוני, אשר לדעתו הושגה בימי משטר מבארכ הבנה בין השלטון לאינטלקטואלים לפיה יעדיף השלטון דרך פשרה דיפלומטית עם ישראל כצו השעה, ואילו האינטלקטואלים קיבלו "אור ירוק"

³ לפירוט ראו: דוד סולטן, בין קהיר לירושלים: המרמליזציה בין מדינות ערב לישראל - הדוגמא המצרית (תל אביב: אוניברסיטת ת"א, 2007), עמ' 62-68.

המאפשר להם להסית נגד הסכם השלום.⁴ לדברי דוד סולטן, שגריר ישראל לשעבר במצרים, המגזר הנוח ביותר לשיתוף פעולה הם אנשי העסקים במצרים. הם פרגמטיים מטבעם ואינם מחויבים לגישה אידיאולוגית.⁵

יתרה מזו, ישראל סייעה למצרים בכך שהפעילה את השפעתה על הממשל והקונגרס האמריקני כדי לשכנע אותם לספק מסוקים למצרים (לצורך שיפור יכולות הלחימה שלה בסיני) ולאשר את סיוע החוץ האמריקני למצרים. העובדה שצבאות מצרים וישראל משתפים כיום פעולה בלחימה בסיני מהווה תקדים ליחסים בין המדינות. אכן, בתחום זה חלו תמורות גדולות מאז 2014. ההגדרה המחודשת של תפיסת האויב במדיניות המצרית יצרה, בפעם הראשונה, מצב בו אפשרה ישראל למצרים "לעקוף" סעיף בהסכמי קמפ דייוויד שמגביל את היכולת המצרית להכניס נשק לאזורים מסוימים בחצי האי סיני, וזאת כדי להקל עליה להילחם בארגוני הטרור בסיני ובחמאס. על פי הדיווחים בתקשורת, ישראל התירה למצרים לעשות שימוש בטנקים, מסוקים ואף מזל"טים באזורים מסוימים בחצי האי, בניגוד לנספח הצבאי של הסכם השלום, ואף אישרה לגרמניה לספק למצרים צוללות מתקדמות.⁶ על היציבות בגבול מצרים שומר גם הכוח הרב-לאומי בסיני, אשר הוקם בשנת 1981 בכפוף לנספח הצבאי של הסכם השלום בין ישראל למצרים, במטרה לפקח על פירוז חצי האי סיני. משימתו לפקח על מימוש הסדרי הביטחון של הסדר השלום בין ישראל למצרים ולמנוע את הפרת סעיפיו. הכוח, תמיד בהנהגת שגריר אמריקני, פרוס על פי אזורי דילול הכוחות בסיני ומונה מדינות רבות. בשנים האחרונות יש הסכמה בין מצרים לישראל על חשיבות המשך תפעול הכוח והבטחת הצלחתו למול הטרור בסיני. על אף חשש מסוים בישראל שאם יחול שינוי שלטוני במצרים יתאפשר לצבא מצרים להפנות את ארסנל הנשק הגדול בסיני במהירות כנגד ישראל, ניתן לראות כי שיתופי הפעולה הצבאיים בין ישראל למצרים התרחבו ומגלמים אינטרס משותף, תולדת המציאות של השנים האחרונות.

שיתוף הפעולה המדיני-ביטחוני אינו מוגבל רק למרחב חצי האי סיני. תיאום מדיני בין ישראל ומצרים התקיים גם סביב סוגיית החזרת האיים טיראן וסנפיר לריבונות סעודית. ישראל ומצרים גם מתאמות מהלכים ומשתפות פעולה בהקשר למתרחש באגן ים סוף, ובייחוד בהקשר של יחסי מצרים ואתיופיה והמתייחויות סביב בניית סכר התחייה, וכן בעניינים הקשורים לכלל יבשת אפריקה. בכירים ישראלים ומצרים ממשיכים להיפגש באופן תדיר. כך למשל ראש הממשלה נתניהו ניצל את עצרות האו"ם ב-2017 וב-2018 כדי להיפגש עם הנשיא א-סיסי. ושר החוץ המצרי סאמח שוכרי ביקר בישראל באוגוסט 2016 תוך שימור המומנטום המדיני הדו-צדדי והאזורי.

גם בתחום של ניהול המרחב של עזה קיים שיתוף פעולה בין ישראל ומצרים. מצרים מצליחה להוביל מהלכים פנים-פלסטינים הכוללים משא ומתן בין הרשות הפלסטינית והחמאס בעזה, ומצליחה להשפיע על המציאות השלטונית בעזה, ולאורך כל הדרך היא שומרת על ישראל בתמונה ומעדכנת אותה. מצרים היוותה גורם מרכזי ביכולת של ישראל וחמאס לסיים (ואף למנוע) סבבי לחימה ברצועת עזה ולהגיע לרגיעה זמנית.

2. התחום האזרחי

אף שתנועה חופשית בין ישראל למצרים, בשני הכיוונים, הייתה אחד מיעדי הנורמליזציה, לא כל הישראלים היו נלהבים מהרעיון. גורמי הביטחון בישראל חששו, מתחילת הדרך, ממצב של כניסה בלתי מבוקרת של אזרחים מצריים לישראל, וחששו שיקבלו ויזת תירות ויישארו בארץ כעובדים בלתי-חוקיים. דבר זה היה מביא לתוצאות כלכליות-חברתיות לא רצויות. באופן אירוני, שלטונות מצרים שנתבקשו על ידי ישראל לפקח על תנועת האזרחים המצריים ארצה, יישמו בקשה זו, משיקוליהם, בצורה חמורה הרבה יותר מהכוונה הישראלית. בכך הם חסמו, למעשה, בצורה כמעט מוחלטת נסיעת אזרחים מצריים לישראל.⁷ מהכיוון השני, בתקופות בהן ניכרה שיגרה לא מתוחה ביחסים הדו-צדדיים, נהגו תיירים ישראלים רבים לפקוד את מצרים. יחד עם זאת כבר כמה שנים שמשרד החוץ הישראלי מוציא אזהרת מסע חמורה לישראלים המעוניינים לבקר במצרים (בעיקר סיני). בשנות השמונים יצא אוטובוס קו 100 בבוקר מהתחנה המרכזית בת"א (ואחר כך גם מירושלים) אל תחנת עבאסייה בקהיר.

⁴ פואד עג'מי, *ארמון החלומות של הערבים* (תל אביב: עם עובד, 2000), עמ' 263.

⁵ שם, עמ' 59-62.

⁶ יורם שוייצר ואופיר וינטר, "[מאבקה של מצרים בטרור בסיני: ברית עם השבטים, שותפות עם ישראל?](#)", *המכון למחקרי ביטחון לאומי*, מבט על 937, יוני 2017.

⁷ סולטן, שם, עמ' 93-90.

שיתוף פעולה אקדמי

בתחום האקדמי, מהווה המרכז האקדמי הישראלי בקהיר נקודת אור. למרכז, שההסכם על הקמתו נחתם בקהיר בפברואר 1982, אין מעמד דיפלומטי והוא ממומן ומוחזק על ידי האקדמיה הישראלית למדעים. יעדי הוגדרו כקידום לימוד ומחקר בתחומי החינוך, המדע והתרבות, הארכיאולוגיה וההיסטוריה. המרכז אמור היה לסייע למצרים הרוצים ללמוד או לבצע מחקר בישראל, ולישראלים המעוניינים לעשות כך במוסדות אקדמיים מצריים, ולהעמיד לרשותם ארכיונים, ספריות ומוזיאונים.⁸ אף שהקמת המרכז הושתתה על בסיס הדדיות, לא הוקם מרכז מקביל בישראל. בתקשורת המצרית נערך מדי פעם מסע הכפשה כנגד המרכז, בו הוא תואר כ"גוף ריגול ישראלי". אנשי אקדמיה וסטודנטים מיעטו לבקר בו, למעט אלו שעברית הייתה ליבת לימודיהם. לעתים, סייע המרכז לחוקרים ישראלים להיעזר בספריות מצריות. מצרים הובאו מהארץ, באופן תקופתי, להרצות במרכז, בדרך כלל מול קהל שומעים קטן. סיווג המרכז על ידי התקשורת המצרית כמרכז ריגול, בצירוף חששם של אנשי אקדמיה וחוקרים מצריים מהדרתם מכנסים וכיבודים במדינות ערב העשירות, גרמו להימנעותם מלפקוד אותו (הגם שהיו מודעים, במקרים רבים, לתועלת שבשיתוף הפעולה עם ישראל). בשנת 2016 שבו מעט יותר סטודנטים מצרים לפקוד את המרכז ונשקלת האפשרות להזמין שוב מצרים מהארץ למפגשים במרכז. בנוסף, התקיימו מספר ניסיונות לשיתופי פעולה אקדמיים שלא צלחו. כך למשל, ניסיון של המרכז הבינתחומי בהרצליה ליצור שיתוף פעולה עם האוניברסיטה האמריקנית בקהיר לא עלה יפה. נשיא המרכז, פרופ' אוריאל רייכמן, הגיע לקהיר ב-1995 בלוויית שני פרופסורים למפגש עם נשיא האוניברסיטה דונלד מקדונלד אך לבסוף לא הניב המפגש תוצאות.

שיתוף פעולה בתחום הארכיאולוגיה

בסוף שנת 1994 התקדם תהליך השבת ממצאים ארכיאולוגיים שמצאו חופרים ישראלים בסיני עת הייתה תחת שליטה ישראלית. תהליך דומה של השבת ממצאים ארכיאולוגיים שחלקם נגנבו ואחר כך נקנו על ידי רשות העתיקות אירע בשנת 2006, ובטקס שנערך במשרד החוץ בירושלים נמסרו הממצאים לידי שגריר מצרים בישראל.

3. התחום הכלכלי

סוגיית שיתוף הפעולה הכלכלי עוררה במצרים ויכוח ציבורי ער לאורך השנים והנושא שנוי במחלוקת גם ברמה הרשמית. אינטלקטואלים מצרים חששו ממיזמה ישראלית להשתלטות על כלכלת האזור. ברב-שיח שאירגן היומון אל-ח'יאת בנובמבר 1993 ביטא ד"ר עלי אל-דין הילאל, ראש המרכז למחקרים אסטרטגיים של אוניברסיטת קהיר, את הדעה שהרעיון לכינון שוק מזרח תיכוני משותף מקדים את זמנו ויש לפתור קודם את הבעיות המדיניות. גם לאחר מכן, טען הילאל, יהיה צורך להתקדם בהדרגתיות לשיתוף פעולה כלכלי ורק לבסוף תגיע העת להקמת שוק משותף. לעומתו, הסופר והפובליציסט לוטפי אל-ח'ולי ראה את רעיון השוק המזרח תיכוני כביטוי למגמה שהסתמנה אז בעולם – פנייה לשווקים גדולים ויצירת גושים. הוא ראה בכך צורך חיוני להשתלבות טובה יותר בכלכלה העולמית בעידן הגלובליזציה. בכך דחה את ההנחה שמדובר במיזמה ישראלית להשתלטות על כלכלת האזור כולו.⁹

בפגישתי ב-2015 עם שר התעשייה והמסחר, ד"ר מוניר פח'רי עבד אל-נור, נדונו אפשרויות הרחבת שיתוף הפעולה הכלכלי אך לא נמצאו דרכים לעשות זאת עקב קשיי הבירוקרטיה המצרית, גיבוש המדיניות הכלכלית המצרית בזירה הבינלאומית, והחלוקה לתחומי אחריות משרדיים שונים: מסחר, חקלאות, כלכלה, מים וכדומה. לצד הרצון הטוב והעניין שהופגן, בעיקר בגיוס משקיעים ישראלים שיממנו פרויקטים, לא השתנתה עדיין מדיניות הסחר ושיתופי הפעולה בפועל.¹⁰ הצעתי לקדם שיתופי פעולה בתחום האנרגיה הסולארית, בה יש מוניטין למומחיות הישראלית, נענתה בכך שהסינים מוכרים אותה למצרים במחיר זול יותר.

⁸ על ההיסטוריה ומעמד המרכז האקדמי הישראלי בקהיר בפירוט ובהרחבה: שמעון שמיר, עלה טרף: סיפור המרכז האקדמי הישראלי בקהיר (הוצאה לאור ע"ש חיים רובין, אוניברסיטת תל אביב), 2016.

⁹ אל-ח'יאת, 3 בנובמבר 1993.

¹⁰ הפגישה עם השר התקיימה ב-11 בפברואר 2015. על עיצוב המדיניות ראה: אופיר וינטר, "מצרים לקראת חוזה כלכלי-חברתי", [חדש](http://www.mechon-levin.org.il), המכון למחקרי ביטחון לאומי, מבט על 869, 17 בנובמבר 2016.

שיטת מעבר הסחורות שהונהגה בין מצרים לישראל הייתה מסורבלת בשל השימוש בשיטת "גב אל גב" (משאית מגיעה למסוף הגבול, פורקת את מטענה ומשאית מצדו השני של הגבול מעמיסה את המטען). שיטה זו ננקטה בשל סיבות ביטחוניות וכן בשל בעיות תחזוקה ותקן של המשאיות המצריות, שלא עמדו בדרישות משרד התחבורה הישראלי. הבקשה המצרית להקלת התהליך לא נענתה מצד ישראל, כמו גם הבקשה המצרית להקל על הסחר המצרי עם הפלסטינים. התשובה שנתנה ישראל למצרים הייתה שההסכם הכלכלי בין ישראל לפלסטינים משנת 1994 (הסכם פריז) קבע מעטפת מכס אחת ותקנים אחידים לישראל ולפלסטינים ולא ניתן לבצע הקלות בניגוד להסכם. המצרים ביקשו הקלות הן למכסים והן לתקנים, ובשני המקרים הייתה התשובה הישראלית נכונה. אך לו שררה אוירה של רצון טוב הדדי, ניתן היה להיענות חלקית למספר דרישות ובכך אולי לקדם את הסחר בין גורמים שונים בשתי המדינות.

שיתוף פעולה בנושא אזורי תעשייה (QIZ)

ה-Qualifying Industrial Zone הוא הסכם משולש ישראלי-מצרי-אמריקאי שמאפשר יצוא ממצרים בתנאי סחר חופשי, אף שאין לה הסכם אזור סחר חופשי עם ארה"ב. הפרויקט החל ב-2005 ושדרג את שיתוף הפעולה הכלכלי המצרי-ישראלי בחסות אמריקנית.¹¹ התנאי שאפשר אותו היה תשומות ישראליות בגובה של 10.5 אחוזים ממחיר המוצר. תעשיות הטקסטיל וההלבשה של מצרים, עליהן חל מכס גבוה במיוחד בכניסה לארה"ב, משתמשות בהסכם זה בהיקף משמעותי וכתוצאה משימוש מושכל זה מייצאות סדר גודל של כ-800 מיליון עד מיליארד דולר בשנה לרשתות השיווק האמריקניות. המשמעות היא רכישות מישראל בסך שבין 80 ל-100 מיליון דולר בשנה. הניסיון להרחיב את שיתוף הפעולה המוצלח באמצעות ה-QIZ¹² לא צלח, אף כי במהלך 2016 חלה תזוזה חיובית מסוימת שכוללת בחינת אפשרות הרחבת ה-QIZ לאזורים נוספים במצרים והפסקת הניסיון המצרי להוריד את אחוז השימוש המשותף בו.

שיתוף פעולה בתחום החקלאות

רק כ-2.7 אחוזים משטח מצרים ניתנים לעיבוד חקלאי. כבר עשרות שנים מנסות ממשלות מצרים השונות להגדיל את השטחים הראויים לחקלאות אך נראה כי הגיעו למיצוי. תרומת ענף החקלאות לתמ"ג המצרי מסתכמת ב-14.5 אחוזים בלבד והוא אינו משמש מנוף לכלכלת המדינה. החל בשנות השמונים ובמהלך שנות התשעים התאפשר שיתוף פעולה חקלאי הודות למאמציו של שר החקלאות וסגן ראש הממשלה המצרי הד"ר יוסף וואלי. מומחים חקלאיים מישראל שהו במצרים ופיתחו חוות חקלאיות בדלתא ובנובאריה (בדרך המדברית, ליד אלכסנדריה). הפרויקטים היו סיפור הצלחה, חרף העובדה שבעיתוני מצרים הופיעו לעתים ידיעות שישראל שולחת זני עגבניות מורעלים למצרים ושכונת ישראל בפרויקטים אלו היא לפגוע ולהזיק. הניסיונות להשיב את שיתוף הפעולה הפורה ולהגבירו טרם צלחו.

ד. השפעת הסכום הישראלי-פלסטיני על שיתוף הפעולה הישראלי-מצרי

מאז חתימת הסכם השלום היו ממשלות מצרים השונות מחויבות לסוגיה הפלסטינית והושפעו מאירועים אזוריים, תוך שהיו (ועודן) קשובות לדעת הקהל והתקשורת המצרית. ממשלות מצרים הערימו לעתים קשיים על קידום יחסי השלום ועל יציקת תכנים אופרטיביים לתוכם. שר החוץ המצרי לשעבר עמרו מוסא סבר שהנורמליזציה עם ישראל היא פרי השלום הכולל, ושישראל לא תוכל ליהנות ממנה לפני השגת שלום עם הפלסטינים. מכאן נבעה אי-הנחת שלו מהמסלול הרב-צדדי שהתגבש בעקבות ועידת מדריד ב-1991 ושדן בשיתוף פעולה אזורי. מוסא העדיף לנהל סמינרים אקדמיים אשר ילבנו סוגיות, אולם לא דיונים אופרטיביים. לדידו, רק שתי קבוצות עבודה אמורות היו להפוך לאופרטיביות: זו שדנה בפתרון בעיית הפליטים וזו שדנה בבקרת נשק וביטחון אזורי (שבמסגרתה, לשיטתו, הייתה אמורה גם להיות נדונה סוגיית הגרעין הישראלי). בראייתו, ישראל שאפה לדלג על השלום עם הפלסטינים והסורים ולעבור לשיתוף פעולה אזורי, ואם הייתה מצליחה בכך, השגת השלום הייתה הופכת לחשובה פחות והפלסטינים והסורים לא היו מקבלים דבר.

לעומתו, תמך יו"ר מועצת המנהלים של הבנק הלאומי המצרי מחמד עבד אל עזיז בקידום הקשרים הכלכליים בין מצרים לישראל. לדידו, קשרי הכלכלה משקפים את האינטרסים האמיתיים של שני הצדדים וניתן להגיע

¹¹ Oren Kessler, "[Trading Peace in Egypt and Israel](#)," *Foreign Affairs*, 23 August 2015.
¹² לפרטים על המיזם, ראו באתר [משרד המסחר והתעשייה](#).

בהם להישגים מרשימים. גם השגרירה מרפת אל-תלאוי, שעמדה בראש המשלחת המצרית לשיחות על שיתוף פעולה כלכלי בפסגה הכלכלית האזורית הראשונה (שהתכנסה במרוקו בסוף אוקטובר 1994 כחלק מהחלטות ועידת מדריד), בירכה על שיתוף פעולה בתחום זה.¹³

המצרים נדרשו באופן עקבי לדילמת הנורמליזציה והתנו את ההתקדמות ביחסים בכך שישראל תעמוד במחויבויותיה המדיניות, לשיטתם. התקשורת המצרית (הרשמית והאופוזיציונית גם יחד) תקפה את ישראל ואת רעיון הנורמליזציה עמה בלשון בוטה מאד ושלוחת רסן לפרקים. גם ישראל הביכה לא אחת את מצרים במעשים ומחדלים, כמו למשל המלחמות בלבנון ב-1982 וב-2006, המבצעים הצבאיים השונים בעזה, המשך בניית ההתנחלויות והמשך הכיבוש בכלל. על רקע זה, היה קשה מאד ליישם פרויקטים משותפים לשתי המדינות. עיקר תשומת הלב של ממשלות ישראל, בכל זמן נתון מאז חתימת הסכם השלום, היה נתון לעיסוק בהיבטים המדיניים והביטחוניים של יחסי ישראל-מצרים. הפגישות הדו-צדדיות בין נציגי המדינות הוקדשו לנושאים מדיניים וביטחוניים וכמעט לא עסקו בקידום שיתופי פעולה בין המדינות בתחומים אחרים. באופן זה, פחות תשומת לב ניתנה לקידום הנורמליזציה ו"חימום" השלום, ובשל כך, עיקר נטל קידום הקשרים הדו-צדדיים הוטל על עובדי השגרירות הישראלית בקהיר, אשר לעתים קיבלו לכך גיבוי מצד הקברניטים. במספר הזדמנויות הציע הצד המצרי לקיים שיחות בדרג בכיר על היחסים הדו-צדדיים, אך הרעיון לא התממש, בעיקר בשל חוסר היענות מהצד הישראלי.

חשוב לציין כי לא רק הסוגיה הפלסטינית מפריעה לקידום שיתופי פעולה בין המדינות. גם גישת מצרים לסוגיה הגרעינית למשל, וטענתה שיש לפרז את ישראל מיכולת גרעינית, היוותה לאורך השנים מקור למתיחות שהפריע לקידום שיתופי הפעולה בין שתי המדינות.

השינויים שחלו לאחרונה בתמונה האזורית מאירים את ההתייחסות המצרית לסכסוך הישראלי-פלסטיני באור שונה מבעבר, אולם מרכזיותו של הסכסוך לא דעכה. דוגמא מובהקת לכך היא מבצע "צוק איתן" בקיץ 2014. ייזום המתקפה הישראלית בידי החמאס התרחש כהתרסה גם כלפי המצרים, לא פחות מאשר כנגד ישראל, וזאת בציפייה להביא להקלת המצב בעזה ומתוך רצון לכפות על מצרים ללכת לקראת החמאס. במהלך המבצע ולאחריו, התמידה מצרים בניסיונות לתווך בין חמאס לישראל. ואולם, בראיית מצרים צריך להתייחס למסלול הפלסטיני כיחידה אחת, ועל כן היא השקיעה מאמצים רבים בתיווך בין הרשות הפלסטינית לחמאס, לצד המאמצים שלה לקרב בין הפלסטינים (תוך התייחסות לרשות הפלסטינית ולחמאס כיחידה אחת) לישראל. לכן, התמידו המצרים לשמור על קשר עם החמאס (כשחקן פלסטיני חשוב במשוואה) על אף שהאשימו אותו בתכנון ובהשתתפות במעשי טרור משולבים עם תנועת האחים המוסלמים ודאעש, לא רק בסיני אלא גם בתוככי מצרים.

מאז מבצע "צוק איתן" הפך נשיא מצרים א-סיסי, בעיני ישראל ומדינות ערב גם יחד, למתווך יעיל בין הפלסטינים לישראל ובין הפלסטינים לבין עצמם. הוסכם והתקבל שהוא היחיד שיכול להוציא את העגלה מהבוץ ולהביא לרגיעה, למרות מסע הדילוגים שערך בזמנו מזכיר המדינה האמריקני דאז ג'ון קרי, אשר פעל לערב גם את תורכיה וקטאר כמתווכות המסייעות לאמריקנים. שיחות הפיוס בין הרשות הפלסטינית שהנהגתה ברמאללה לבין שלטון החמאס ברצועת עזה, אשר מתנהלות מאז במידה רבה בחסות מצרית, מעלות סיכונים בצד הזדמנויות. העמדה המצרית המסורתית, המקובלת אף על מדינות ערב האחרות, היא שעל הבעיה הפלסטינית למצוא פתרון כמכלול ולא בהפרדה או במדורג בין רמאללה לעזה.

בשלוש השנים האחרונות נדמה כי הדילמה בהנהגה המצרית ביחס לנורמליזציה עם ישראל אינה עומדת על הפרק. מאז שמשטר א-סיסי הגדיר את הפיתוח הכלכלי כיעד ושיתוף הפעולה הכלכלי והצבאי עם ישראל מתקיים ומתפתח, מלבד היעדר התקדמות בסוגיה הפלסטינית, לא צריכה עוד להיות מניעה בהרחבת שיתוף הפעולה עם ישראל. במציאות, הפוטנציאל טרם תורגם לתוצאות מעשיות.¹⁴

התפיסה המצרית שהייתה רווחת בדבר קיום אינטרסים משותפים בין שתי המדינות שאמורים להוביל לצעדים ממשיים עודנה מושפעת מהיחסים הרגועים בין ישראל למצרים בכל זמן נתון. שרים מצריים הציגו בפני את הבעייתיות מולה ניצבת מצרים כך: שתי המדינות מהוות חלק משותפות שאין צורך להרחיב עליה את הדיבור,

¹³ סולטן, שם, עמ' 108-110.

¹⁴ "נשיא מצרים א-סיסי מהמר בגדול על הבראה כלכלית", גלובס, 7 באוגוסט 2017.

אלא לקיימה בשקט, תוך עשייה ודו שיח, סיעור מוחות ומתן הדעת על עתיד האזור (פח'רי, לדוגמא). כמעט בכל שיחה צוין כי מצרים וישראל יכולות היו לדון בשורת נושאים ללא כל בעיה לו ניתן היה להבטיח שלא תהיינה הדלפות, כיוון שזה יוצר רושם של קיום קשר נגד מדינות ערביות, ואין הכוונה לכך.¹⁵ ישראל מצדה מעוניינת לחשוף את שיתופי הפעולה ולהבליטם כדי להפגין בפני אזרחיה את פירות השלום. הפער בין הרצון המצרי בחשאיות לבין הרצון הישראלי בפרסום מגביל את מיצוי פוטנציאל שיתוף הפעולה בתחומים רבים.

בינתיים, אנו רואים כי השינויים הגיאופוליטיים האזוריים מצליחים להביא לשיתוף פעולה ישראלי-מצרי הדוק יותר בתחום הביטחוני, ולשיתופי פעולה טובים יותר בתחום המדיני, כאשר בכל הנוגע לתחומים אלה הסכסוך הישראלי-פלסטיני מושם בצד, על אף שחלק משיתופי הפעולה נוגעים לנושא הפלסטיני עצמו. בתחום הכלכלי, ניתן לראות כיצד קיים פוטנציאל רב יותר לשיתוף פעולה, והסכסוך הישראלי-פלסטיני משפיע במידה מסוימת על מיצוי הפוטנציאל (מסחר, לגיטימציה להשקעות ישראליות, תיירות וכדומה), אולם קיימים מכשולים נוספים מלבד המדיניים, דוגמת היכולת של הסינים להציע מוצרים זולים יותר למצרים. נדמה כי התחום אשר מושפע יותר מכל מהסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא שיתוף הפעולה האזרחי. בתחום זה, כמעט ולא ניתנת לגיטימציה במצרים לשיתוף פעולה עם ישראל, כל עוד לא נפתרת הסוגיה הפלסטינית.

ה. סיכום

במהלך ארבעים שנות השלום בין מצרים לישראל, היו שיתופי הפעולה בין המדינות כפופים לשיקולים המדיניים שהנחו בעיקר את המצרים, אשר פעלו שלא להאיץ (או, לעיתים, אף לעכבם). לאחר שיצאה מצרים ממעגל המלחמה עם ישראל, היא לא תילחם עבור הפלסטינים בשדה הקרב, אך היא עודנה מעצבת את יחסיה עם ישראל בהתחשב במחויבותה לסוגיה הפלסטינית. הפוטנציאל לשיתוף פעולה ישראלי-מצרי שהיה קיים אף קודם, מתגבר כעת כתוצאה מהנסיבות הגיאופוליטיות האזוריות והבינלאומיות שהכתיבו את שיפור היחסים הדו-צדדיים, למרות הקיפאון במגעים בין ישראל לרשות הפלסטינית.

הנסיבות האזוריות, שמציבות את מצרים ב"סירה אחת" עם שותפותיה ובעלות בריתה האזוריות, ובהן ישראל, עשויות להמריץ את המצרים לנסות ולקדם פיוס פנים-פלסטיני ולשאוף להכליל גם את הפלסטינים בקבוצה זו. טרם התנסונו ב"מטריה" אזורית כזו, שתחתיה מסתופפות מדינות האזור (מצרים, ירדן, ערב הסעודית וכמה מנסיכויות המפרץ) יחד עם ישראל והפלסטינים. לראשונה מאז עצמאות ישראל, נוצרה מציאות בה יש למצרים, ירדן, ערב הסעודית ומספר נסיכויות במפרץ אינטרסים משותפים עם ישראל. כולן חולקות דאגה עמוקה בקשר למדיניות איראן באזור (בדגשים משתנים) וכולן משקיעות מאמצים ומצהירות על מחויבותן להילחם בטרור של קבוצות אסלאמיות קיצוניות (האחים המוסלמים, דאעש, חמאס, אל-קאעדה ודומותיהן) המסכנות את ביטחוןן ובטחון האזור.

הזיקה בין יחסי ישראל-מצרים למצב היחסים הישראלי-פלסטיני עודנה קיימת, אך בראיית משטר א-סיסי מרכזיותה של הכלכלה ושמירת היציבות והביטחון הם שני עוגנים מרכזיים בתפיסת הביטחון הלאומי. בשני תחומים אלה כבר קיימים מספר שיתופי פעולה עם ישראל וניתן יהיה, אולי, לשדרגם מבלי שיהיה צורך להתנות אותם בקידום תהליכים מדיניים. גם מחויבות המשטר לקידום העניין הפלסטיני והחתימה לפתרונו יכולה להיות מוצגת כמנוף מצרי על ישראל (שאינו מופעל בבוטות) וכהבעת רצון לקרב בין הצדדים, לתווך ביניהם ולסייע בפתרון הבעיה.

כך, למרות קיומו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני נוצרה הזדמנות עבור מצרים לקדם שיתופי פעולה דו-צדדיים עם ישראל ורב-צדדיים עם שאר מדינות האזור ועם הפלסטינים. פרויקטים משותפים יכולים לסייע לקידום תהליכים מדיניים, בשונה אולי מהעבר, בהם שימשו הפרויקטים בני ערובה של המדיניות שנגקטה. פירוט שיתופי הפעולה השונים ובתחומים מגוונים בין ישראל ומצרים מעיד על כך שניתן לפתח ולקדם את מה שכבר קיים ולנסות ולכלול בו גם תחומים חדשים, שרלבנטיים למצרים, לישראל ולמדינות האזור. "המטריה האזורית" מאפשרת גישור על סכסוכים המתקיימים גם בין אלו החוסים תחתיה (למשל, ישראל והפלסטינים) באמצעות "חוסים" אחרים (למשל, המצרים). הצלחה בקידום היחסים ושיתופי הפעולה בין שתי המדינות עשויים להביא תועלת ורווחה לשני הצדדים ולשמש כגורם מאיץ לקידום תהליכי התפייסות ושלום באזור.

¹⁵ הנושא עלה במספר שיחות שקיימתי עם שרים מצריים במהלך שנת 2016.